

LOVAS ILDIKÓ

A szénaboglya

Minden, amit megleltem, lényegtelené vált. Hát láttál már ilyent, mondd? Hozzád fordulok, veled beszélek mindig, ennyi év után is, ha a torkomban gyűlni kezdenek a sós vizek. Tengerekké válnának, kiöntenék ezt a kis teret, amit betöltök magam körül. A mindenséget. Amiről együtt gondolkodtunk. És olyan kevés. Mert beérjük vele. Ezáltal válik sokká. Mérhetetlenné, könyvekben legalábbis. Meghalni volna jó, sóhajtom, de már ehhez sincs erőm, elfogyott minden reményem. (De e sóhajtásban még benne a füst melankólia, édes nagyzás.) Mi lesz, mondd? Amikor már élni nehezebb – fölbredni reggel –, és nem elmúlni csöndben, kötelezettségek nélkül. Eljátszottuk ezt is a nagy életkeresésben, a kötelezettség nélküli délutánokat. Az apró konyhában, rozoga székeimen töltött nehéz-meleg órákat. Amikor mi voltunk az egyensúly a csillagok között, mert úgy hittük. Ma meg beszélni is alig tudunk. Legfeljebb a tüzelő áráról. És nem a sós vizek árkáról a torkunkban. Ahogyan mélyülnek, akácfák tuskéjének a módjára szúrva. Torkunk a fa törzse. Hogyan történhetett ez, mondd, hogyan: az otthon sárga illatú homokjából miképpen kerülhettek a torkunkba az akácfák? És ha már itt vannak, akkor talán testünk vált homokká, és ezért nem önt ki sós víz tömegében a torkunkban felgyülemlett könnyrengeteg? Ezért múlt ki belőlünk a halál bátorsága és vette át helyét az élet – lényegtelenségeivel egyetemben? (Látja mindezt fönről valaki? Mostanában ezért fürkészem az eget; Isten, a Sors. Halottaink? Vagy magunk vagyunk? Életet adtam, gyerekeim, sorsot nem adhatok – mondja anyám: és igen, még nem vagyunk egyedül, csak magunk, ráismersz a versre, a szabadkai költő hajnali töprengésére célozgatok itt bátortalanul, hisz novella ez mégiscsak, amelynek egyik mondata éppen ez: apró konyhában, rozoga székeimen ülve fennhangon olvastuk, felállva, boldogtalan hittel: „nézd csak, tudom, hogy nincsen mibe hinnem s azt is tudom, hogy el kell mennem innen...” – és akkor azt mondtuk, hogy az irodalom birodalma a legcsodásabb dolog, az értelmezés mindenkori szabadsága okán, mert mi nem a halál eufemisztikus megfogalmazására gondoltunk akkor és ott az apró konyhában, hanem arra, hogy valóban el kell menni a városunkból. Elhagyni, szívünk szakadtával hajtani meg a mozdonyt. És most meg, ugyanúgy augusztusban, az akkor felolvasott idézetre gondolva, pontosabban megidézve egy emléket, nem a fizikai útrakelésre gondolok, hanem éppen arra, amire a költő is, látod, ez megmaradt nekünk: csodálatos dolog az irodalom. És az emlékezés is, de erről később.) Akácfa lenne a torkunk testünk homokjában? És ha a tüzelő áráról cserélünk infor-

mációt a telefonban, akkor saját éghetőségünket latolgatjuk egymás szavában? Hát mivé lettünk az emberélet útjának felén? Gyerekeinkkel magunk körül, alvásuk ritmusára csöndben lapozott könyvekkel kezünkben? Az ő fontosságuk fordítottan aránylik a mi lényegtelenységünkhöz? Óh, drága barátom, krizantémot hozz a síromra, oda a Bajai útra. De jó is lenne ebbe (ismét füsti lendülettel) beleélni magam, ha nem látnám már is fanyar mosolyod, amint mondod: „dehát én annyit azért nem éltem Szabadkán, hogy tudjam, melyik a Bajai út.” Így csak folytatom a gondolatmenetet, az első flekk közepe táján leejtettet. Ha majd újra jogomban áll dönten, választani. És tovább: de az akác hogyan ég, miként! Szakértőt kérdeztem erről – gondolhatod, hogy a végére kívánok járni a dolognak, ha már akácos tuskévé vált a torkom –, megbotránkozva nézett rám, tudatlanságnak hitte szorongásomat: „az akác ég legjobban, de hiszen tudhatnád, azzal fűtöttél egész télen, tudhatnád” – mondta, én meg félmosollyal azon töprengtem, meg lehet-e osztani, nem is a tudást, inkább az abból származó félelmet és azon túl, élhetni-e úgy, hogy magad pattogsz a kályhában még hamvadnak a hasárok, és erről senkinek tudomása. Gondolom bután mutathatott rajtam a félmosoly – két mondat között használhatatlanabb vagyok, mint különben, amikor csak töprengök, összefüggéstelen mondatok a számon a fürdőszobából kijövet –, mert a szakértő folytatta: „én mindig akác után kutattam, ha igazán jóízű rostélyost akartam készíteni.” Megköszöntem. Levegőt is vettem, hogy megkérdezzem, látni-e hosszú nyakamon a bőr alól kifelé türemkedő tuskéket, de aztán hagytam. Hagyni abbafele a dolgokat a legnehezebb. Akár a telefonbeszélgetésünket: kérdeztem volna, hogy te is fával fűtöttél az elmúlt télen? Raktad magad a tűzre, reménnyel telten, otthonteremtő melegséged adva hozzá az akác pattogásához? És tavaszra elfogytál miként a fa a pincédből? De nem kérdeztem semmi ilyent, csak kinéztem az ablakon, a hegyek felé, amilyeneket te is látsz, hisz itt vagy a közelben, és azt mondtam: majd megkérdezzem, itt mennyi köbmétere plusz a szállítás. Minden amit megeltem úgy vált lényegtelenné, hogy átkerült körém és belém. Vagyis az életterem és a bensőm része lett, ahogyan azt nálamnál ügyesebbek fogalmaznák. És akkor hirtelen gyűlni kezdtek a torkomban a sós vizek. Merthogy ez éppen olyan, mint amikor a varázsló eltöri pálcáját. Jelenlegi állapotomban ezt a helyzetet a következőképpen ítélem meg (bocsáss meg otromba fogalmazásomért, de egy háziasszony, mégha gimnáziumi érettségijét ott is őrzí a vasalt párnahuzatoktól balra – milyen szerencse, hogy nagy a szekrény – az idejétmúlt esküvői fényképek, könnyfakasztó gyerekszülinapok (első, második, sokadik) fotói mellett, tizenévekkel a beszéd- és írástílust alakító magyarórák után, eltompul): a varázslóval két dolog történhet: 1. soha többé nem tud varázsolni, 2. maga válik varázslattá. Jelenlegi állapotomban még nem tudom, hogy velem melyik történt. Talán ezért is fordulok hozzád, beszéllek veled, mégpedig ilyen gyatra, csapnivaló irányban (óh, drága barátom, krizantémot

hozz a síromra, oda, a Bajai útra) és tartalommal, hiszen azt már régről tudom, hogy amit nem kaptam életemben, nem kell halálomban. De, látod, mégis elragad a hév – mert az történt velem, ami a varázslóval, és nem tudom, hogy a tény – mert az –, hogy akáccá vált a torkom, a testem meg homokká, ezért aztán nem tud kitörni belőlem a könnyek sós vize, mit is jelent: nem tudok többé varázsolni, vagy én magam lettem a varázslat. A mi egyszerű kis életünkben mindkettő az élet élésének kérdése. Az 1. esetben befejezem földi pályafutásomat, a 2. esetben viszont boldog az életem. Hát érted te ezt, mondd? Ha művész lennék, alkotóművész, ebből regény lenne, annyi szent! (A szomszédasszony, akivel néha kávé iszom, azt meséli, balladaián sötét, de nem homályos, ekképpen rettentő hosszadalmas képekben, hogy az ő élete egy regény, ha valaki megírná, biztosan óriási sikere lenne, mert neki egy sorscsapás az élete, amióta csak megszületett. A múltkoriban, míg én a kávévízzel foglalkoztam, beleolvastam a levelembé, és megkérdezte, hogy tényleg az anyám mondta-e, hogy életet adtam, sorsot nem adhatok. Mintha nem volna mindig. Ezek után képzelheted, hogy amikor vele beszélgetek, még mennyivel nagyobb távolságba kerülök az apró konyhámtól, és a mi csodálatunktól az irodalom iránt.) De így, hogy csak egy háziasszony vagyok, annak is rossz (két mondat között használhatatlan félmosollyal, különben motyogással, különös tekintettel a fürdőszobai tartózkodás befejezésére), egy háziasszony, megváltozott lélettérrel és bensővel, nem regényt írok, hanem levelet.

Nem tudom, hogy azért vált-e minden lényegtelenné, mert megleltem. Mint ahogy azt sem tudtam, hogy ezt keresem, amíg rá nem akadtam. És most nagyon tanácstalan vagyok. Amíg kerestem, ácsingóztam, otthon ülve a kényelmes fotelomban, leginkább olvasmányélmények útján, és arról írtam neked a leveleket, hogy a mi városunk a legcsodálatosabb, mert a szürke egyhangúsága alatt, tespedt közvéleménye mögött vulkánok zajlanak, súlyos tragédiák, ezen tespedtség eredményeképpen a szerelmek és fájdalmak mélyebbek, a szabadság pedig, kicsinyisége, zártsága okán, jobban dobol az ér falán, bele-sűrítve az alföldi vérbe. Vagyishogy azt gondoltam, az a város, ahol születtem és élek, a legcsodálatosabb helye a világnak, csak meg kell keresnem. És tettem is szorgalmasan, évekig. Nincs még egy háziasszony, aki annyi helytörténeti munkát elolvasott volna, mint én. Aztán hirtelenül elküldtek onnan. Vagy én jöttem? Már nem emlékszem, de az bizonyos, hogy azon a télen, amikor ez történt, és én akáchasábokkal töltöttem a kályhát, hóba zárt hegyekkel magam körül, csak annyit éreztem, mintha magam is ott pattognék, égnék, gondoltam a melegtől, sós vizeknek nyoma sem volt a torkomban, de így visszagondolva úgy tűnik, akkor történt az, ami olyan, mint amikor a varázslónak eltörik a pálcája. De csak a nyáron jöttem rá, amikor felmentem a hegyre szénát gyűjteni.

Én még annyi virágot nem láttam magasodni, színesedni, sárga, lila, fehér virágokat, hosszú és erős szárral, hogy legyen erejük kitörni a szemlátomást növe haragos fű közül, erdőben igen, ott már láttam ennyit, de azok aprók voltak, belesimultak a fűbe, igaz, az selymes volt. Megadták magukat a fának, az erőnek, ami – azokat a lilákat, sárgákat, kékeket elnézve – nem csak elnyom, de óv is, érted te ezt, mondd? Kell lennie valami magyarázatnak, amit meglelve könnyebb lesz a sors, érthetőbbek a mindennapok. Mert a háziaszszonyok se csak a tűzhely fölé figyelnek, igenis gondolkodnak, saját magukon, a környezetükön, kapcsold csak be délelőtt a rádiódat, ha nekem nem hiszel, majd meghallod, szóval azokat az erdei virágokat nézve a márciusi tavaszban, mert akkor jártam az erdőn, fára mászni kell a gyerekeknek, meg levegőzni, azt gondoltam, hogy megleltem a magyarazatot, így kell csinálni, mondtam magamnak, belesimulni a tájba, elfogadva az „elrendelést”, akkor széppé lesz minden és könnyűvé, csak olyan apró, bársonyos virágnak lenni. Akkoriban – noha a torkomban még nem észleltem a sós vizeket – már többször hallottam a hasábok pattogását, a fülemben, mert fűteni már nem kellett, ebből indulhattak ezek a gondolatok. Meg is nyugodtam, bár most már tudom, hogy csak azért, mert még nem láttam a virágba borult hegyoldalt. Ahhoz a nyárnak kellett eljönnie. De amikor megláttam, szénagyűjtés közben, egyszerre csak gyűlni kezdtek a sós vizek, ahogy néztem azokat az erős szárú virágokat, hát le kellett ülnöm, erőm egy csöpp se maradt, a nyugalmamnak nyoma se. Mert az erdeiek is virágok és ezek is, itt a durva szálú fű között, de nem ám elsimulók, lágyak, hanem erőteljesek, nem várják az erő védelmét, amely elnyomással is jár. Hanem maguk törekednek felfelé. Gondba estem. Akkor futott át bennem – talán összezavarodottságom miatt, ami azóta se hagy békét nekem –, hogy a télben, amíg a hasábokat raktam, olyasmi történhetett, mint amikor a varázsló eltöri a pálcáját, és ez készítetett arra, hogy valamiféle magyarazatot keressek a márciusi erdőben, aminek azonban itt és most, a nyári hegyoldalban már semmi értelme; a hosszú szárú erős virágok miatt. Ez az új helyzet egészen megzavart, hiszen azt kellett volna eldöntenem hamarjában, hogy én melyik csoportba tartozom. Mert mi van akkor, ha én a hegyoldal erős szárú virágaként egy erdőben próbálkozom? Vagy éppen fordítva, valóban erdei vagyok, de a hegyoldalban. Csak ültem ott, a zöld színű gereblyével, és zuhantam bele a tanácstalanságba, akkor kellett volna abba hagyni a gondolkodást minderről, de mondtam már neked, hagyni abba felé a dolgokat a legnehezebb. Nem is tettem. Csak ültem ott remegő karral, mert szénát gyűjteni – különösen, ha a kaszálást sok esős nap követi – mégsem könnyű (de ha nincsenek az esős napok, föl se figyelhetek a hegyoldal virágaira, hiszen idő kellett szárba szökkenésükhöz), és akkor valami vigasztaló jutott eszembe: az, hogy találtam valamit, amin elindulhatok, vagyis hát ezek szerint mindent megleltem ebben a hegyekkel borított, erdőségekkel tarkított tájban. És éppen ebben a pillanat-

ban – most már pontosan emlékszem –, ennél a gondolatnál vágott belém, hogy velem a télen olyasmi történt, mint amikor a varázsló eltöri a pálcáját. Visszafelé kezdett rohanni minden. És sós vizek kezdtek gyűlni a torkomban. Akkor hát ezek a buta gondolatok a virágok körül csak előjátékai voltak amannak, utólagos megtörténéssel? Dehát az élet nem irodalom, hogy a feszültség fokozása érdekében eljuttuk, majd felvesszük a történet fonalát, akkor adva magyarázatot a hőssel történetekre, amikor az irodalmi eljárás megköveteli, az életet érteni kell, hogy élni lehessen.

Minden, amit megleltem, lényegtelené vált, mert nem értettem. Hát láttál már ilyent, mondd? Hozzád fordulok, veled beszélek mindig, ennyi év után is, ha a torkomban gyűlni kezdenek a sós vizek. Hát így kezdtek gyűlni. Mi lesz, mondd? Amikor már élni nehezebb – fölébredni reggel –, és nem elmúlni csendben, kötelezettségek nélkül. Eljátszottuk ezt is. A kötelezettségek nélküli délutánokat. Konyháink már nem aprók, hiszen gyerekek ugrálnak bennük.

Minden, amit megleltem, úgy vált lényegtelené, hogy átkerült körém és belém. Ez történt ott fönt a hegyen, amikor egészen másról, hát igen, még ha nevetséges is, az erdei és mezei virágokról gondolkodtam, „elrendelése”, lényegem keresése céljából, mert a háziasszonyok se csak a tűzhely fölé figyelnek. És akkor hirtelen gyűlni kezdtek a torkomban a sós vizek. Mert ha minden, amit meglelünk, lényegtelené válik, még ha olyképpen is, hogy önmagunkká lényegül át, mégiscsak éppen olyan, mint amikor a varázsló eltöri pálcáját. De – ismersz, tudhatod –, nem is ennyi az egész. Mert ez még csak-csak elmondható lett volna a telefonba, ennyitől még lehet sírni, kiönthetne sós víz módjára a torkunkban felgyülemlt könnyrengeteg. Ami gátat szab, az az akáccá lett torok és a homokká vált test. Az otthon sárga illatú homokjából torkunkba került akácfák, ez nehezít meg mindent, ezért múlt ki belőlünk a halál bátorsága és vette át helyét az élet, lényegtelenégeivel egyetemben. De ahhoz viszont érteni kellene, nem lenne szabad, hogy össze-vissza adódjanak a magyarázatok. Például – mint az előbb írtam is –, utólag. Jelenlegi állapotomban ezt a helyzetet a következőképpen ítélem meg: nem tudom, hogy 1. soha többé nem tud varázsolni (a földi pályafutás vége), 2. maga vált varázslattá (boldog az élet), nem tudom továbbá, hogy átkerülve a hegyek közé, és így meglelve mindent, erdei vagy mezei (gyöngén simuló vagy erősen feltörő) értelmezését kell adnom magamnak, és nem tudom azt sem, hogy mihez kezdjek az akáctüskékkel a torkomban. Mit keresnek ott, ha már elhagytam a tájukat is? Vagy ilyképpen kell megőrizni valamit? Hogy közben saját éghetőségünket latolgatjuk? Túlontúl sok ez egy magamfajta háziasszonynak, még ha a gondolkodó fajtába sorolom is magam. Gyöngye vagyok én ehhez. Látnod, az elején még azt írtam, hogy ez egy novella, hiszen annak idején írogattunk, de aztán csak egy levél lett belőle. Próbáltam megkeresni magamban azt a gyönyörűséget, amit a füst melankólia szerzett annak idején, objektív lírájá-

ban meglévő belső feszültségeivel vagy regényei szerelmes hőseinek sóhajaival, de már nem megy. Elnehezült a homoktól a testem.

Lennie kell mégis valaminek, ami ha változtatni nem is, de továbblendíteni képes. Talán ha – gondolatban – visszatérek oda, az apró konyhába, a nehézmeleg órákhoz, megérint a csillagok közti egyensúly érzése. Azt írtam fentebb, ha művész lennék, alkotóművész, regényt faragnék mindebből. Az jutott eszembe – persze ez mit sem változtat azon, hogy hétköznapi vagyok, amolyan olvasgatni szerető fajta –, hogy ha az a varázsló egy művész lenne, akkor a 2. eset szerint ő maga válna művészetté. És ami az egyszerű életben a boldogság, az a művészetben a tökéletesség. A teljes azonosulás. Nem éghetőség, hanem elégedés. Ám egyik esetben sincs tovább. Ekképpen az élet önmagát védő reakciója lenne az a belső nyugtalanság, amit a minden, amit megelétem lényegtelenre vált-féle érzés kiváltott? Időhúzás... De mi van az 1. számú esettel? Előfordulhat egy alkotóval, hogy többé nem tud alkotni, amiként egy hétköznappal, hogy nem tud élni? Bár elérhetetlen távolságban egymástól, a két dolog ugyanazt jelenti. Hol van azonban itt az élet önmagát védő reakciója? Mi váltja ki a mégiscsak tovább csinálni-féle parancsot? Talán az ok keresése. Ugyanúgy az éghetőség vizsgálata révén, de az elégedésig való keservesebb úttal. Időhúzás... És akkor még mindig nem tudni, mit is jelent az, hogy a varázsló eltöri a pálcáját. A keleti bölcsek szerint egyik nagy hiba, ha a következményt tartjuk az oknak. Az 1. és 2. eset csak következmény. Vissza a hegyre.

Leültem egy boglya tövébe, elébe támasztva egy villa. Ha ez egy kép volna, akkor a villa árnyéka lenne a középpont, amit a boglyára vet, abban az árnyékban fókuszálódna a minden megelégségének egymásba érő kérdései. Könyvet is vittem magammal, úgy üldögéltem. A széna illata nehéz volt, mint apró konyhám levegője. Körülöttem erdővel borított hegyek, torkomban meg az akác tüskéi. Akácfa volt a torkom-testem homokjában, már bele is nyugodtam, csak érteni nem értettem. És akkor, ahogy ott ültem, pörgetve a könyv lapjait – ebből már semmi nem húz ki engem, soha nem fogok tudni mást tenni, mint csodálatosan egymás mellé rakott szavakban keresni válaszokat hétköznapien egyszerű lételem feszítő furcsa erőkre –, találtam valamit, ami segíthet, talán, amikor majd újra telefonon beszélünk egymással és a tüzelő áráról vagy a gyerekek előmeneteléről vagy a télire elrakott uborkák ideális méretéről cserélünk információt: „Mondd, láttad-e a pusztát nyári délbén, mikor kövéren sárgállik nyugalma és sárga minden, mily hideg-fehéren villan ezüst-szikkra a sárga szalma?” Mert abban biztos vagyok, hogy az egyetlen dolog, amit örökké magunkkal hordozunk, az a biztos-boldog játék, hogy olyképpen értelmezzük az irodalmat, ahogyan jólesik nekünk, és egyképpen esik jól, ezt kihallottam a telefonból, a nehéz lélegzetvételedből. Tudom – egyszerűen és szilárdul –, hogy neked is az út szöveget a fejedben, hogy miért hideg-fehéren villan a sárga szalma a nyári délbén. És most hanyagul, ahogyan akkori-

ban is tettük, fittyet hányva irodalomelméletnek- történetnek, magunkhoz igazítjuk ezt a csodaellentétet, a minden sárgában hideg- fehérén villanó szalmát. Teszem ezt a hegyek közt egy szénaboglya tövében.

Hunyd le a szemed te is. Látod már a pusztát? Amilyenek otthon, úgy. Betörve, megművelve, tanyákkal, azok körül akácossal. Hát csak ennyi. Neked és nekem ezért villan hideg-fehéren. Mert hunyt szemmel látjuk, itt, a hegyek között, ahol olyképpen érezzük jól magunkat, ahogy ott soha nem tudtuk. Ez az, amikor a varázsló eltöri pálcáját: mindent meglelve a hegyek között, hunyt szemünk előtt betört pusztáink akácokkal körülvelt tanyái jelennek meg. Együtt e kettőtől kezdenek gyűlni torkunkban a sós vizek. Ha egy ottani szalmakazal tövében ülnénk, semmit se meglelve, csak sárga lenne minden, hiányozna a gyönyörű ellenpont, a hideg-fehér, ha kép lenne mindez, hiányozna róla a villa nyelének árnyéka a szénaboglyán. Így viszont megvan. Mindent megleltünk. Most már csak azt kellene tudni, hogy az 1. vagy a 2. eset forog fön (az erdő vagy mező virága éppen ennek függvénye). Úgy képzelem, lassan tűnni kezdenek az akácok tüskéi torkomból, testem homokja elnedvesül, mert befogadhatja a sós vizeket, most, hogy megvan a magyarázat, ez megtörténhet. Nem azt mondom persze, hogy immár nem akácfa a torkunk testünk homokjában, csak azt, hogy belénk épült, és nem szúr tovább. Hagyjuk, hogy így legyen. Tudom, hogy ez még nem elég, hiszen nem tudunk semmit saját éghetőségünkről, ami pedig föltétele annak, hogy megtudjuk, az 1. vagy 2. eset-e a miénk. De ezt nem szabad bántani. Az éghetőség felmérésének egyetlen útja a tüzelés, fa esetében a kivágás, majd hasábokban kályhába helyezés. Ahogyan tettem én, és éreztem a hangodban, hogy te is, magunkat rakva a tűzre, reménnyel telten, otthonteremtő melegségünk adva hozzá az akác patogásához. De ez nem jó, így nem jó. Vigyázni kell, a testünkben itt a hegyek közt kinőtt akácra, óvni kell, mert nélküle nem lesz módunk megtudni, volt-e egyáltalán valami „elrendelés” abban, hogy megleltünk mindent. Amikor érezni kezdtem, hogy torkom szúrja a tüskéje, lényegtelennek tűnt minden, amit megleltem. De most, hogy ebben a levélben megírtam ezt az „utat”, másként tűnik. Éppen ellenkezőleg. Nem éghetőségünket mérlegelni, hanem éghetetlenségünkért tenni. Mint annak a balladáinak a hőse, aki mindent eltűr, csak azt nem, hogy akácosat bántsák; mert akácfái nélkül elfújja őt a szél. Ilyen egyszerű. Hát mi legyen a varázslóval? Csak attól függ, hogy elhiszi-e azt, hogy a „hétköznapi fontosabb mint a csoda”.